

مروری بر نمودها، پیامدها و علت‌های فساد در نظام سلامت و راهکارهای مبارزه با آن

مجری: دکتر فرهاد نصرتی نژاد

گروه: سلامت اجتماعی

سال شروع: ۱۳۹۴

سال پایان: ۱۳۹۴

چکیده

مقدمه

گرچه فساد پدیده‌ای است که کم‌وبیش در تمامی بخش‌های نظام‌های اجتماعی بروز می‌یابد، نظام سلامت به دلایلی چون؛ کثرت خدمات و پرهزینه بودن آن‌ها، عدم امکان تعیین دقیق نیازها و بیش برآورد آن، تمایل عمومی نظام‌های سلامت به وجود قواعد ضعیف (و البته گاه تورم قوانین)، فقدان نسبی مسئولیت‌پذیری در نظام سلامت، اطلاعات نامتوازن بین ارائه‌دهندگان خدمات و بیماران، تأمین‌کنندگان تجهیزات پزشکی و ارائه‌دهندگان خدمت و بعضاً دستمزدهای پایین یا غیرواقعی ظرفیت فسادزایی بیشتری دارد.

در تعریف فساد نیز عموماً به تعریف بانک جهانی از فساد ارجاع داده می‌شود که مطابق با آن فساد «سوءاستفاده از موقعیت برای منافع شخصی» تعریف شده است.

فساد در نظام سلامت اختلالی سیستمی است که ناشی از سوءاستفاده از قدرت و نفوذ، موقعیت، دور زدن یا نادیده انگاشتن قوانین و مقررات و یا قانون‌گذاری سوگیرانه توسط کارگزاران بخش سلامت اعم از ارائه‌دهندگان خدمت (مشمول بر کارورزان، متخصصان، پزشکان و...)، تهیه‌کنندگان ملزومات پزشکی (اعم از تهیه‌کنندگان تجهیزات پزشکی و دارو)، پرداخت‌کنندگان هزینه‌ها (شرکت‌های بیمه‌ای، بیماران ...) و مقامات و مسئولان متولی قانون‌گذاری، مدیریت و نظارت بر بخش سلامت برای منافع فردی، گروهی و یا سازمانی است. با این تعریف می‌توان در نظام سلامت از چند منظر به مطالعه فساد پرداخت: عاملان فساد، رویه‌ها یا نمودهای فساد، پیامدهای فساد و علت‌های فساد.

روش‌شناسی

این مطالعه بر اساس چارچوب مستند حمایت‌طلبی تهیه شده است. اطلاعات موردنیاز پیش‌نویس این نوشتار از دو روش به دست آمد: (۱) مرور اسناد شامل منابع داخل کشور، تجربیات سایر کشورها و اسناد داخل کشور ایران و مقایسه آن‌ها، (۲) برای نقد و استفاده از نظرات خبرگان در پیش‌نویس نهایی از افراد خبره به‌عنوان کمیته راهبری فنی استفاده شد و درنهایت در گروه سلامت اجتماعی موردبحث و تبادل نظر قرار گرفت.

یافته‌ها

عاملان فساد در نظام سلامت می‌توانند آن دسته از کارگزاران نظام سلامت (اعم از فردی یا سازمانی) باشند که در این نظام دارای قدرت، اقتدار و یا نفوذ هستند؛ بنابراین هر یک از کارگزاران نظام سلامت در این نظام که به خاطر داشتن تخصص، منابع مادی، مهارت و... دارای موقعیتی فراتر از سایر کنشگران این حوزه قرار می‌گیرند (دارای قدرت‌اند)، کسانی که به‌صورت قانونی دارای اقتدارند (دارای سمت هستند) و کسانی که به خاطر قدرت، اقتدار و یا موقعیت‌هایی در بیرون از نظام سلامت، می‌توانند این نظام را تحت تأثیر قرار دهند

(صاحبان نفوذ)، بالقوه می‌توانند کنشگر فساد در نظام سلامت باشند. در خصوص فساد در نظام سلامت نشان از آن دارد که در این حوزه به دلیل تنوع، گستردگی، پیچیدگی، ذی‌نفعان مختلف و... با نمودهای مختلفی از فساد روبرو هستیم که شامل دزدی و اختلاس، فساد در نظام‌های پرداخت، فساد در زنجیره تأمین و تدارک دارو، فساد در حین توزیع خدمات سلامت است. پیامدهای فساد در نظام سلامت هم متوجه خود نظام سلامت است و هم معطوف به سایر نظام‌های اجتماعی که نظام سلامت با آن‌ها ارتباط دارد. مهم‌ترین پیامدهای فساد برای خود نظام سلامت عبارت‌اند از: توزیع ناعادلانه و نامناسب درآمدها، تخصیص نامناسب منابع و منابع، افزایش قیمت محصولات به دلیل هزینه فساد، چشم‌پوشی از سرمایه‌گذاری به دلیل هزینه‌های فساد، کاهش کیفیت خدمات و اختلال کارکردی در نظام سلامت. از سوی دیگر به دلیل ارتباط‌های گسترده‌ای که نظام سلامت با سایر نظام‌ها دارد و نقش مهمی که در کلیت نظام اجتماعی دارد، دارای پیامدهای دیگری در خارج از نظام سلامت است. فساد نیز همانند بسیاری از پدیده‌های اجتماعی دیگر ناشی از علت‌های مختلفی است که در سطوح اجتماعی مختلف قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

راهکارهایی که توسط سازمان‌های فعال در حوزه مبارزه با فساد و برخی از مطالعات انجام‌شده در این زمینه ارائه شده است عموماً بر این موارد برای مبارزه با فساد تأکید داشته‌اند: تدوین دستورالعمل‌ها برای نحوه تأمین، توزیع و ارائه خدمات، تدوین قواعدی رفتاری و عملکردی برای کارگزاران نظام سلامت و ایجاد شفافیت در رویه‌ها، فرآیندها و مکانیسم‌های تأمین، توزیع و ارائه خدمات از طریق انتشار عام آمارها در تمام بخش‌های نظام سلامت، درگیر کردن رسانه‌های مستقل، جامعه مدنی و بیماران برای ارائه گزارش‌هایی در خصوص فساد، ایجاد شفافیت در خصوص بودجه سلامت و عملکرد آن از طریق ارائه اطلاعات و تسهیل دسترسی همگانی به آن، تدوین قواعد عمل برای کارکنان و کارگزاران بخش سلامت، جلب مشارکت و نظارت جامعه مدنی، معرفی نهادهای نظارتی، کاهش انگیزه‌های فساد از طریق بررسی مداوم مکانیسم‌های پرداخت، تقنین در خصوص جلوگیری از تضاد منافع، ارائه آمارهای شفاف و قابل‌دسترس در خصوص استفاده از صندوق‌های دولتی و قیمت خدمات، ارائه رسید برای همه پرداخت‌ها، کاهش دادن نقش تسهیلات در معاملات دولتی و شفاف کردن آن، ارتقای شفافیت و مسئولیت‌پذیری در سیاست‌ها، خریدها و پرداخت‌ها، قواعد عمل، ارائه دستمزد و مزایای بیشتر به کارکنان.

کلیدواژه: فساد، نظام سلامت، سلامت اجتماعی، پیامدها و نمودها، عدالت اجتماعی.